

מסורת הש"ס

- א. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א.
רו"ר פ"י. קה"ר פ"ו (הענין,
בשינויים רבים).
ב. שם ושם (בשינוי לשון).
ג. ילקוט י"ך תקפט.
ד. מו"ק יז, א.

גרסות

עיליה לבי כנישתא — גוונא
בכתיי: עיליה לתליסר בי
כנישתא שמע כי האי גוונא.

גוונא בבית: גוונא לבישותא.

לבתרא אמר — כמאן דאמר
ליה בכתיימ: לסוף דתליסר
שמעיה להווא ינוקא מגמגם
בלישניה ואמר.

איכא דאמרי סכינא — בי
כנישתי בכתיי: שקל סכינא
קרעיה לתליסר קירעי ושרדיה
לתליסר בי מדרשי.

כי נח נפשיה דאחר בכתיימ: כי
שכיב.

דעסק באורייתא בכתיי: דגרס
באורייתא טובא.

רביה בכתיי ועוד: רביה בנורא.

אי נקטיה בכתיי: אי אינקטיה.

והכתיב לא נין בכתיימ: לא נין.

זכור לתורתו בכתיי: רבי, זכור
תורתו.

מיד ירדה אש בכתיי ומקורות:
ירדה אש מן השמים.

ר' מאיר אכל תחלא בכתיי:
אכול תחלא.

לינוקא: (הכניסו לבית כנסת אחר אחר לו לחינוך): פסוק לי פסוקך. אמר ליה (לח):
"ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך
לשווא תתיפי" (ירמיהו ד, ל). עייליה לבי כנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר בי
כנישתא, כוליה פסקו ליה כי האי גוונא (הכניסו לבית כנסת אחר עד שהכניסו לשלשה

עשר בתי כנסת וכל החינוקות כולם פסקו לו.

כעין זה) פסוקים האומרים שאין לו לרשע
תקנה. לבתרא אמר ליה: פסוק לי פסוקך
(לאחרון אמר לו פסוק לי פסוקך) אמר ליה
(לח): "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר
חקי" (תהלים נ, טז), ומספרים: ההוא
ינוקא הוה מגמגם בלישניה (אותו חינוך
היה מגמגם בלשונן) אשתמע כמה דאמר
ליה (נשמע כאילו אומר לו): ולאלישע אמר
אלהים, ונראה לאלישע כאילו חינוך זה
מתכוון להעליבו, איכא דאמרי: סכינא
הוה בהדיה וקרעיה ושרדיה לתליסר בי
כנישתי (יש אומרים סכין היתה עמו, עם
אחר, וקרע את החינוך ושלח אותו לשלשה
עשר בתי הכנסת). ואיכא דאמרי, אמר: אי
הואי בידי סכינא הוה קרענא ליה (ויש
אומרים שאמר: אם היתה בידי סכין הייתי
קורע אותו).

א מסופר: כי נח נפשיה דאחר (נכאשר
מת אחר) אמרי (אמרן) בבית דין של מעלה:
לא מידן לדידיניה ולא לעלמא דאתי
ליתי (נשלא ידונו אותו ושללא יבוא לעולם
הבא). לא מידן לדידיניה (נשלא ידונו אותו)
כראוי לו — משום דעסק באורייתא
(נעסק בתורה), וזכות התורה מגינה עליו,
ולא לעלמא דאתי ליתי (ונשלא יבוא
לעולם הבא) משום דחטא. אמר ר'
מאיר: מוטב לדידיניה וליתי לעלמא
דאתי (מוטב שידונו אותו כראוי ושיבא
לעולם הבא). מתי אמות ואז אבקש דבר זה
בשמים, ואעלה עשן מקברו שידעו שהוא
נידון בגיהנם. ומספרים, כי נח נפשיה דר'
מאיר סליק קוטרקא מקבריה דאחר (נכאשר
נחה נפשו, נפטר, של ר' מאיר עלה עשן
מקברו של אחר). משמע, שנתקבלה בקשתו.
אמר ר' יוחנן: גבורתא למיקלא רביה
נוכי גבורה היא לשרוף את רבון! ורק זו
כלכד אפשר היה לעשות לתקנתו? חד הוה
ביננא ולא מצינן לאצוליה (אחד היה
בינינו בין החכמים שהתקלקל ואין אנחנו
יכולים להצילנו)? אי נקטיה ביד מאן מרמי
ליה מאן (אם נוזיק אותו ביד מי יוציא אותו
מידנו, מי)? אמר ר' יוחנן: מתי אמות
ואכבה עשן מקברו להודיע שהוציאנו
מדין גיהנום והביאוהו לחי עולם הבא.
ואכן, כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק
קוטרקא מקבריה דאחר (נכאשר נפטר רבי
יוחנן פסק העשן מקברו של אחר). פתח עליה
ההוא ספרנא (פתח עליו ספרן אחד
בהספידו את ר' יוחנן): אפילו שומר
הפתח לא עמד לפניך, רבינו. שהרי
שומר הפתח של גיהנום לא יכול היה

כי שכיב — אחר. אמרי — נרקיע: לא מידן נדידיניה כו'. חדא הוה ביננא
— תלמיד אחד היה בינינו, ונכשל וילא למרבות רעה, ואין כח בין כולנו להניאו
לעולם הנא? אי נקטי ליה ביד מאן מרמי ליה — אס אוזון אני נידו להניאו
לעולם הנא מי יקחנו מדי? מרמי לשון נוטל מיד. ויש לו דוגמא בפסמים (י, ג)
לרמוי לרמייה מיניה, גבי ככר נפי

עכבר. מאן — כמו מנא, לשון קצר
הוא. שומר הפתח — של גיהנם, לא
עמד לפניך, רבינו, כנאך להוציא אחר
משם. לדעתם לא נאמר — אלמא
נרשיעי עסיקין, וקאמר: הט אזנך.
הטי אזנך — לשמוע, ואת מעשיהם
שכחי ואל תלמדי אותן. גדול —
היודע ליזהר שלא ללמוד מעשיו — יכול
ללמוד תורה מפיו. תחלא — פרי
החיון הנאלץ בחמרה. שיחלא —
גרעינה הנורקת.

תוספות

הא בגדול הא בקטן — והא דריש פרק
בתרא דמועד קטן (יז, א) דהו סנו
שומעניה, דשמתיה רב יהודה, איכא
למימר דקטנים הוו דגרסי קמיה,
וחיישינן דלמא מימשכ. אי נמי: אפילו
הוו גדולים נידהו רב יהודה, כיון שמצא
מקום לנדותו, ובדין היה, כיון דסנו
שומעניה. הרב רבינו אלחנן.

עשן מקברו. כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרקא מקבריה דאחר. אמר רבי
יוחנן: גבורתא למיקלא רביה? ! חד הוה ביננא ולא מצינן לאצוליה. אי נקטיה
ביד — מאן מרמי ליה, מאן? ! אמר: מתי אמות ואכבה עשן מקברו! כי נח
נפשיה דרבי יוחנן — פסק קוטרקא מקבריה דאחר. פתח עליה ההוא ספרנא:
אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך, רבינו. פתו של אחר אתיא לקמיה דרבי,
אמרה ליה: רבי, פרנסני. אמר לה: בת מי את? — אמרה לו: בתו של אחר אני.
אמר לה: עדיין יש מזרעו בעולם? והא כתיב "לא נין לו ולא נכד בעמו ואין
שריד במגוריו"! — אמרה לו: זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו. מיד ירדה אש
וסכסכה ספסלו של רבי. בכה ואמר רבי: ומה למתגנין בה — כף, למשתבחין
בה — על אחת כמה וכמה.

ב יורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר? ויהאמר רבה בר בר חנה
אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי
מלאך ה' צבאות הוא", אם דומה הרב למלאך ה' צבאות — יבקשו תורה
מפיהו. ואם לאו — אל יבקשו תורה מפיהו! — אמר ריש לקיש: רבי מאיר קרא
אשכח ודרש "הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתם לא
נאמר, אלא לדעתי. רב חנינא אמר מהכא: "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי
עמך ובית אביך וגו'". קשו קראי אהדדי! — לא קשיא, הא — בגדול, הא —
בקטן. כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא ושדא
שיחלא לברא.

לעמוד בפני ר' יוחנן שהוציא את אחר משם. מסופר, בתו של אחר אתיא לקמיה דרבי (באה לפני רבי) אמרה ליה (לח): רבי, פרנסני, שהיתה זקוקה למונות. אמר לה: בת מי
את? אמרה לו: בתו של אחר אני. אמר לה בכעס: עדיין יש מזרעו בעולם? ! והא כתיב (והרי נאמן) "לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו" (איוב יח, יט)! אמרה
לו לרבי: זכור לתורתו, ואל תזכור מעשיו. מיד ירדה אש וסכסכה (לחקה) ספסלו של רבי. בכה ואמר רבי: ומה למתגנין בה לאחר, שהתורה היתה מגונה בעיניו ופרש ממנה
— כך הקדוש כרוך הוא מקפיד על כבודו, למשתבחין בה על אחת כמה וכמה!

ב ושואלים: ור' מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר נכיצד למד תורה מפיו של אחר? והאמר (והרי אמר) רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב (מהו שנאמר) "כי שפתי
כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז) ללמד: אם דומה הרב למלאך ה' צבאות שהוא שלם כמעשיו — יבקשו תורה מפיהו, ואם
לאו — אל יבקשו תורה מפיהו! אמר ריש לקיש: ר' מאיר קרא אשכח ודרש (פסוק מצא ודרש). ועל פיו עשה כן. שנאמר "הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית
לדעתי" (משלי כב, יז), לדעתם — לא נאמר, אלא לדעתי. כלומר: צריך לשמוע דברי חכמים, גם אם חכמים אלה פגומים הם, אבל אל תקבל דעתם אלא חשים לב לדעת המקום.
רב חנינא אמר סמך לזה מהכא (נמכאן): "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך" (תהלים מה, יא). שצריך לשמוע דברי החכם, אבל יש לשכוח צדדים פגומים
שבתורתו. ושואלים: אם כן, קשו קראי אהדדי (קשים הכתובים זה על זה)? שממקור אחד למדים שמונת ללמוד רק מחכם שמעשיו מושלמים, ובמקום אחר למדים שאפשר ללמוד
גם ממי שהוא פגום כמעשיו! ומשיבים: לא קשיא (אינו קשה). הא (זה) בגדול אם התלמיד הוא אדם גדול — מותר לו, הא (זה) באדם קטן שראוי לו ללמוד רק מאיש צדיק כדי שלא
יתקלקל על ידי רבו. כי אתא (נכאשר בא) רב דימי, מארץ ישראל אמר, אמרי במערבא (אומרים אנשים בארץ ישראל): ר' מאיר אכל תחלא ושדא שיחלא לברא (ר' מאיר אכל

שחליים, ורק את הקליפה לחזקן שירדע היה כיצד להוציא את התוכן החשוב מן הקליפה הרעה.

עיונים

ואעלה עשן מקברו / ובודאי לא כל הנדונים בגיהנם עשן עולה מקברם, אלא ביקש ר' מאיר
שיעשה הקביא אות שירעו הכל שאחר נדון ויש לו תקנה באחריתו (מהרש"א).
והא כתיב לא נין וכו' / ובירושלמי אמרו שרצה רבי לומר על סמך כתוב אחר (י"א יהי לו
מושך חסד ואל יהי חונן ליתומיו) תהלים קט, יב) שאין לתת צדקה אף לבניו של אחר
שהרבה לחטוא ולחלל השם, ולאחר מכן חזר בו בשביל בנותיו, שראה שזכה אחר שיהיו
מזרעו בנות יראות שמים. ור' בגרסות (ובדק"ס).

הא בגדול / המפרשים הקשו מפני מה לא הביאו הרמב"ם והשו"ע חילוק זה
בהלכה, ועיקר מסקנותיהם כי בזמננו שוב אין מצויים חכמים גדולים היכולים לעמוד על
דעתם בלי להיות מושפעים מדעות הרב המלמדם תורה (לח"מ, ש"ך), והיה שכתב כי 'גדולי'
האמור כאן הוא אדם המיוחד וגדול בדורו, שאין לדון ממנו לשאר בני אדם, ואין זה דין כללי
(יד דח). והיה שרצה לפרש בדרך אחרת: שגדול וקטן כאן מכוונים לא לתלמיד אלא לרב
עצמו, אם הרב שחטא הוא אדם גדול כל כך עד שאין בית דין מנדים אותו מפני גדולתו

אפשר גם ללמוד מפיהו (וכר לחגיגה).

אכל תחלא / רשי ואחרים פירשו כי תחלא כאן הוא מין תמרים. והמהרש"א פירש כי יש
בכך רמז, לפי שבאחר היו שני מיני קלקול, האחד היה קלקול פנימי, שהיו בו דעות של
כפירה, וכן קלקול חיצוני מצד מעשיו הרעים. וכנגד שני אלה אמרו שר' מאיר השליך את
הקליפה החיצונית הרעה, וגם את הגרעין הפסול לאכילה, ולא קיבל אלא את דברי התורה
עצמם.

אורח ההלכה

ממי ראוי ללמוד / הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף שהוא חכם גדול בתורה אין באים ללמוד
ממנו עד שיחזור למוטב, שאמרו חכמים שאם אין הרב דומה למלאך ה' אל יבקשו תורה
מפיהו.

(שו"ע יו"ד רמז, ח)